

CZU: 37.016:81/82.135.1

ATITUDINI INTERPRETATIVE ÎN OPERA LITERARĂ

Viorica OBOROCEANU, doctorandă, grad didactic I

Universitatea de Stat din Tiraspol

Rezumat. Studiarea limbii și literaturii române devine indispensabilă în vederea formării personalității elevului, iar studiul textului literar propune un demers de valorificare a reacției afective a cititorului, a sensului asimilat de cititor în actul lecturii. *Textul* reprezintă atitudinile autorului, atitudini care se manifestă în propriile trăiri față de lume, față de valorile umane, atitudini care evidențiază anumite concepte de viață, crezuri, idealuri și convingeri. În cadrul *textelor literare* interacționează diverse valori, dar *formarea* la elevi a unei *atitudini* îi va include în diverse activități de interpretare a *textului literar*. *Atitudinea* este o predispoziție a individului față de aprecierea unui obiect, a simbolului acestuia sau a unui aspect al lumii, fiind pozitivă sau negativă aceasta exprimă poziția pe care o adoptă o persoană față de sistemul valorilor, normelor, principiilor existente în societate. Opera literară este prin excelență generatoare de *atitudini*.

Cuvinte cheie: atitudine, atitudine interpretativă, text literar, citit, elev, interes, comprehensiune, receptare, analiză.

INTERPRETATIVE ATTITUDES IN THE LITERARY WORK

Abstract. The studying process of the Romanian Language and Literature becomes important in the respect of pupil personality formation. Thus, the literary text study proposes a value approach to the emotional reaction of the reader and to the meaning assimilated in the reading process. *The text* represents the author's attitude and reactions that are manifested in its own feelings towards the world and human values. They highlight certain life concepts, ideals and beliefs. In the frame of *literary texts*, different values interact. This way, the interpretation of a literary text will include the pupil into various interpretative activities, thus forming its attitude. *Attitude* is the understanding of the individual to assess an object, its symbol, or a certain aspect of the world. Whether positive or negative, attitude shows what position the person takes regarding the existing system of values, norms and principles in the society. The literary work is by excellence an *attitude* generator.

Key words: attitude, interpretative attitude, literary text, reading, pupil, interest, comprehension, reception, analysis.

Introducere. Studiarea limbii și literaturii române devine indispensabilă în vederea formării personalității elevului, iar studiul textului literar propune un demers de valorificare a reacției afective a cititorului, a sensului asimilat de cititor în actul lecturii.

Un text literar poate fi abordat în mod independent, de la caz la caz, iar contactul direct cultivă cititorul avizat prin cunoașterea axiologică a literaturii. Valoarea textului constituie obiectul real sau ideal pe care conștiința autorului și a interpretului îl ridică, finalmente, la rangul de model prescriptibil pentru o parte din receptori sau pentru toți receptorii săi.

Textul reprezintă atitudinile autorului, atitudini care se manifestă în propriile trăiri față de lume, față de valorile umane, atitudini care evidențiază anumite concepte de viață, crezuri, idealuri și convingeri.

În cadrul *textelor literare* interacționează diverse valori, dar *formarea* la elevi a unei *atitudini* îi va include în diverse activități de interpretare a *textului literar*.

Atitudine, definit în literatura de specialitate drept „dispoziția internă a individului față de un element al lumii sociale (grup social, probleme ale societății etc.), orientând conduita în prezența, reală sau simbolică, a acestui element [3, p. 91].

Cercetătorul Vlad Pâslaru definește *atitudinile* ca raporturi semnificative ale omului/individului față de lucruri și ființe și față de propria persoană, propriul univers intim. Axiologic și procedural, atitudinile elevului înglobează în formă sintetică *cunoștințele și capacitățile sale* [7, p. 30].

Tatiana Callo susține că atitudinile sunt anumite reacții pozitive sau negative față de diferite persoane, lucruri, situații sau idei și omniprezente în diferitele forme de activitate umană [1].

Atitudinea este o predispoziție a individului față de aprecierea unui obiect, a simbolului acestuia sau a unui aspect al lumii, fiind pozitivă sau negativă aceasta exprimă poziția pe care o adoptă o persoană față de sistemul valorilor, normelor, principiilor existente în societate.

Conform cercetătorului Vl. Pâslaru *atitudinile* se manifestă în șase sfere: *afectivă*– senzații, emoții, percepții, sentimente, stări afective; *dezirabilă*– dorințe, idealuri, vise; *volitivă*– acte de voință, declarații de intenție, planuri de activitate; *evaluativă*– aprecieri/autoaprecieri, opinii, estimări, verdicte, sentințe; *conceptuală* – idei, principii, viziuni, concepții; *convingeri*– proprii, ale evaluatului, precum și comportamente și acțiuni verbale/non-verbale, care rezumă primele cinci tipuri de manifestări ale atitudinilor [7].

Pot fi delimitate atitudini față de persoanele apropiate, cunoscute, publice și atitudini față de idei, mentalități, stiluri de viață, față de modă, libertinaj, nonconformism, valori morale tradiționale, față de fenomenele și evenimentele artistice, stilul acestora, față de formele de confort de viață ori față de aspecte ale noului în modul de a se trăi, față de conduitele civilizate și față de sine.

Opera literară este prin excelență generatoare de *atitudini*. Textul asigură cunoașterea de către elev a unor obiecte noi, pe baza trecerilor treptate de la ideile elaborate anterior la cele noi. În urma dezvăluirii proprietăților esențiale ale textului și a relațiilor acestuia cu alte obiecte, înțelese anterior, noul devine inteligibil pentru elev.

Dimensiunea atitudinală derivă din funcțiile operei literare, se valorizează în componentele sale *cognitive, afective și conative* (evaluative, interpretative, afectiv-emoționale, rezolutive, comprehensive și investigative) și constă în depistarea valorilor textului lecturat.

Pornind de la aserțiunea cercetătorului Vl. Pâslaru că *atitudinile* valorifică sferile: *afectivă, dezirabilă, evaluativă, volitivă, conceptuală, comportamentală a cititorului*, acesta este antrenat în următoarele activități:

- Conștientizarea valorilor literaturii naționale în calitate de obiecte ale reflecției, obiecte ale dorinței, obiecte ale autocomunicării poporului român și a personalității cititorului.
- Integrarea atitudinală în sistemul de valori ale literaturii naționale.
- Cultivarea identității național-culturale, a interesului pentru valorile literaturii altor popoare, a toleranței față de valorile din alteritate.
- Evaluarea critică a textelor citite/elaborate, a activității proprii și pe cea a colegilor.
- Cultivarea capacității de creație artistică/științifico-literară elementară.
- Formarea trebuinței pentru lectura de destindere, pe care s-o realizeze continuu [ibidem, p. 105].

Textele literare mențin interesul pentru lectură, în general, și ilustrează elementele de limbă română și exersează comunicarea.

Cercetătoarea Mariana Marin susține că formarea cititorului de literatură prin *textul literar* constituie un proces important de devenire a ființei umane în calitatea sa de receptor al operelor și fenomenelor literare, prin activitatea de receptare înțelegându-se atât percepția propriu-zisă a textului literar, cât și activitățile de interpretare a acestuia, adică hermeneutică [4, p. 11].

Elevul va realiza varia tipuri de atitudini, incluzând:

- sfera emoțional-afectivă proprie;
- depistarea atitudinii autorului/naratorului/eroului liric;
- depistarea valorilor conotative ale limbii operelor lecturate;
- exprimarea propriei stări postlecturale;
- exprimarea atitudinii personale față de operele și fenomenele literare;
- evaluarea operelor/fenomenelor literare/textelor elaborate/interpretative;
- cultivarea conștientă a gustului estetic, a preferințelor literare [7, p. 116].

În ideea de formare a atitudinilor față de opera literară, pot fi stabilite și anumite oportunități, întrucât subiectul ELA este provocat să se autoanalizeze, să se identifice cu personajul, să trăiască în universul cărții, structurându-și o idee proprie. Necesitatea cumulării experienței estetice proiectează ideea generală, a concepției despre viață.

Studiul textului literar se subordonează unor principii de receptare dintre care:

- principiul „diferențierii”: fiecare text trebuie să fie receptat în unicitatea lui;
- principiul „analizei simultane a relației dintre conținut și expresie”;
- principiul „participării active a elevilor”: fiecare receptor de literatură își creează în minte un model al său, diferit de al celorlalți [6, p. 62].

Lectura unui text literar impune un ton fundamental, respectarea pauzelor gramaticale, logice și psihologice, accentuarea anumitor cuvinte, un ritm lent sau rapid, în funcție de conținutul textului.

Atitudinea și interpretarea, ca acte generate de textul artistic, sunt trăsături definitorii ale operei de artă [7, p. 61]. Formarea de atitudini se prezintă astfel drept unul dintre obiectivele principale ale educației estetice, domeniu în care se include și educația literar-artistică.

Atitudinea elevului față de opera literară e calificată ca o construcție amplă de reacții afective dinspre subiectul educației literar-artistice vizavi de opera literară, axată pe comprehensiune, experiență lectorală, interes, motivație, selectivitate, gust estetic, pe judecățile de valoare ale subiectului, fiind raportate la idealurile artistice, crezul artistic, sistemul de valori general-umane, orientând subiectul la o anumită comportare față de opera literară ca pretext al cunoașterii de sine.

Atitudinea pozitivă față de textul literar include mai multe forme și se manifestă în chip diferit, spre exemplu:

Atitudinea emoțional-pozitivă este determinată de motivații interioare, afective, elevul manifestând interes, atracție față de conținutul textului, citindu-l cu plăcere.

Atitudinea conștient-pozitivă o au elevii care manifestă conștiințiozitate, sârguință, fiind pătrunși de necesitatea, de importanța comprehensiunii textului. Atitudinea conștientă față de text îi dă elevului posibilitatea de a-și dezvolta vocabularul, de a-și forma competența de comunicare.

Atitudinea aparent pozitivă o au elevii care citesc bine textul literar și se rezumă la povestirea acestuia. Dacă, însă, luăm în calcul *motivele învățării* care duc la aceste rezultate, remarcăm doar *atitudinea aparent pozitivă*, lipsind *motivele emoționale sau convingerile personale*.

Atitudinea negativă are și ea mai multe variante:

a) Cea mai gravă este *atitudinea negativă absolută sau totală*, manifestată prin dezinteres, uneori chiar repulsie, față de textul literar, fiind de proporții mari. Acestea sunt textele din lecturi literare.

b) *Atitudinea negativă rotativă sau parțială*. Elevii cu această formă de *atitudine negativă* citesc superficial, de mântuială, fără interes textul literar, iar rezultatele lor sunt mediocre sau chiar slabe. Lipsa de interes față de anumite texte se datorează lacunelor în cunoștințele anterioare sau conținutului necaptivant.

c) Forma deghezată o au elevii care obțin rezultate bune cu orice preț. Ei nu citesc pentru a-și îmbogăți cunoștințele, ci pentru a căpăta calificative bune, pentru a satisface orgoliul părinților etc.

Unele cauze ale atitudinii negative pot fi:

a) Lipsa de preocupare a familiei pentru cultivarea, de timpuriu, la elev a interesului pentru citit, după ce acesta a devenit școlar.

b) Premisele pentru *atitudinea pozitivă față de textul literar* se formează din primii ani din viață din ambianța culturală din familie, prin preocupările intelectuale ale părinților de ale citi povești.

Activitatea elevului se bazează pe: exprimarea punctelor de vedere proprii; realizarea schimbului de idei cu ceilalți; formularea întrebărilor pentru înțelegerea conținutului și apropierea elevului de operă prin înțelegerea mesajului, prin achiziționarea modelelor culte de comunicare.

Cercetătorul Constantin Șchiopu enumeră următoarele condiții subiective ale formării atitudinilor interpretative față de textul literar:

a) *interesul* care concentrează atenția receptorului asupra obiectului („Ce comunică textul?”, „Despre ce este el?”) și *respectul*.

b) *orientarea hedonistă și comunicativă*: cititorul se așteaptă, în urma contactului cu opera, la plăcere, la satisfacție estetică. Întrebările ce solicită opinia personală a elevului despre impresiile lăsate de operă, ori atitudinea lui, de exemplu, față de personajul literar („Ce părere ai tu despre personaj?”), atitudinile colegilor („Ce credeți, fiecare dintre voi, despre personajul în cauză?”), opinia autorului („Relevați atitudinea scriitorului din felul în care a fost construit personajul?”) au menirea tocmai să satisfacă această necesitate a acestora de a-și împărtăși impresiile, de a concluziona în urma comparării punctului propriu de vedere cu celelalte;

c) *orientarea cognitivă* înțeleasă ca un interes al receptorului pentru operă ca sursă de noi cunoștințe (despre un nou scriitor, despre o altă viziune asupra problemei, despre caracteristicile unei formule estetice puțin ori deloc cunoscute etc.). Desigur, elementul de noutate, care menține curiozitatea ca emoție dominantă ce va anima activitatea elevilor, trebuie să fie pus pe prim-plan;

d) *orientarea axiologică* exprimată prin identificarea cititorului cu personajele din operă, care îi sunt mai apropiate din perspectiva orientării sale valorice și care pot incita coparticiparea sa la universul ideatic al operei („Cum ai acționa tu în locul personajului?” „De ce ai proceda anume așa?”, „Cum îți califici acest comportament? „Cu care personaj în nici un caz nu te poți identifica? De ce?”);

e) *dorința cititorului*, mai mult ori mai puțin deslușită, de a-și proiecta propria forță imaginativă asupra operei, coparticipând, astfel, printr-un act de „post-creație”.

Trebuie să avem în vedere faptul că nu se poate cere să se citească independent orice text, la prima vedere. Astfel, textele care aparțin genului epic pot fi citite integral, în mod independent, deoarece nu creează dificultăți, pe când cele cu nuanță lirică sunt mult mai dificile și se realizează printr-o minuțioasă analiză cu scopul de a dezvălui semnificațiile imaginilor artistice utilizate, datorită specificului pe care-l are înțelegerea lor.

Având în vedere faptul că, toate textele din manualele școlare se încadrează într-un gen și într-o specie literară, sau pot conține pasaje din genuri diferite, o poezie lirică nu poate fi înțeleasă, dacă nu se pornește de la ceea ce are specific o asemenea creație: exprimare directă, de către autor, a gândurilor și sentimentelor sale. Pentru a înțelege o astfel de operă trebuie parcurs un drum invers, de la imaginile artistice spre gândurile și

sentimentele care le-au generat. Indiferent de specificul textului, elevii trebuie să descopere în primul rând ideile, sentimentele și apoi modalitățile de exprimare a conținutului. Astfel, analiza unui text trebuie să răspundă la două întrebări: – ce exprimă/ce înfățișează autorul în opera respectivă și – cum și prin ce mijloace exprimă acest conținut.

În cazul textelor care se încadrează în genul epic, ideile, sentimentele, gândurile sunt deținute de personaje, de faptele și atitudinea acestora, de evenimente sau întâmplări, analiza bazându-se pe interpretarea faptelor înfățișate.

Studierea textului literar în clasele primare se realizează într-o manieră complexă, care prevede nu doar *comprehensiunea, receptarea, analiza, interpretarea și aprecierea celor citite*, dar și *transferul achizițiilor literar-artistice și lingvistic-comunicative* în situații noi, desprinse din viața de zi cu zi și poate fi abordat în mod independent de la caz la caz.

Bibliografie

1. Callo T. Pedagogia practică a atitudinilor. Chișinău: Litera, 2014. 240 p.
2. Cornea P. Introducere în teoria lecturii. București, 1998.
3. Doron R., Parot F. Dicționar de psihologie. București: Editura Humanitas, 1999. p. 91.
4. Marin M. Didactica lecturii. Chișinău: Cartier, 2013.
5. Pamfil A. Limba și literatura română în școala primară. Perspective complementare. Pitești: Paralela 45, 2009.
6. Parfene C. Metodica studierii limbii și literaturii române în școală. Iași: Editura Polirom, 1999.
7. Pâslaru VI. Introducere în teoria educației literar-artistice. Chișinău: Editura Museum, 2001. 312 p.
8. Șchiopu C. Creativitatea la orele de literatură română. În: L. română, nr. 3, 1996.
9. Oprescu V. Aptitudini și atitudine. București, 1991.